

LECZENIE ASTMY

Joanna Hermanowicz-Salamon
Katedra i Klinika Chorób Wewnętrznych
Pneumonologii i Alergologii

Leczenie astmy- kierunki oddziaływania

- ZAPALENIE
- PRZEBUDOWA
- NADZÓR
IMMUNOLOGICZNY

Badanie przedmiotowe

Objawy astmy mają zmienny charakter
Brak objawów w badaniu przedmiotowym
nie wyklucza astmy.

Leczenie astmy

- Leczenie przyczynowe
  - Eliminacja alergenu
  - Immunoterapia
- Leczenie objawowe
  - Leki znoszące objawy
  - Leki kontrolujące

Plan przewlekłego leczenia astmy

Leczenie astmy w warunkach
ambulatoryjnych

Leczenie astmy

- Kluczowym celem leczenia jest profilaktyka i kontrola astmy
  - zmniejszenie liczby hospitalizacji i nieplanowanych wizyt lekarskich
  - poprawa jakości życia
  - zmniejszenie stosowania leków doraźnych
  - zmniejszenie stosowania steroidów

Stopień 1- astma sporadyczna

(według raportu GINA 2002)

- objawy rzadziej niż 1 raz w tygodniu
- zaostrzenia krótkotrwałe
- objawy nocne nie częściej niż 2 razy w miesiącu
- $FEV_1 \geq 80\%$ wartości należnej lub $PEF \geq 80\%$ wartości maksymalnej dla chorego
- zmienność PEF lub $FEV_1 \leq 20\%$

Stopień 4 - astma przewlekła ciężka

(według raportu GINA 2002)

- objawy występują codziennie
- częste zaostrzenia
- częste objawy nocne
- $FEV_1 \leq 60\%$ wartości należnej lub $PEF \leq 60\%$ wartości maksymalnej dla chorego
- zmienność PEF lub $FEV_1 > 30\%$

Stopień 2- astma przewlekła lekka

(według raportu GINA 2002)

- objawy częściej niż 1 raz w tygodniu
- zaostrzenia mogą zaburzać sen i utrudniać dzienną aktywność
- objawy nocne częściej niż 2 razy w miesiącu
- $FEV_1 \geq 80\%$ wartości należnej lub $PEF \geq 80\%$ wartości maksymalnej dla chorego
- zmienność PEF lub FEV_1 20 - 30%

Ogólne zasady farmakologicznego leczenia astmy oskrzelowej wg. GINA

Chociaż nie znaleziono jeszcze leku pozwalającego wyleczyć astmę to należy oczekiwać w większości przypadków można i powinno się uzyskać i utrzymać kontrolę choroby.

Stopień 3- astma przewlekła umiarkowana

(według raportu GINA 2002)

- objawy występują codziennie
- zaostrzenia mogą zaburzać sen i utrudniać dzienną aktywność
- objawy nocne częściej niż 1 raz w tygodniu
- konieczność inhalacji krótkodziałającego β_2 -agonisty codziennie
- FEV_1 60-80% wartości należnej lub PEF 60-80% wartości maksymalnej dla chorego
- zmienność PEF lub $FEV_1 > 30\%$

Planowane cele w leczeniu astmy

Aby uzyskać remisję lub złagodzenie przebiegu astmy należy dążyć do :

- zmniejszenia nadreaktywności oskrzeli
- wyeliminowania nocnych napadów duszności
- niedopuszczenia do pogarszania się wskaźników spirometrycznych, które uzyskano w okresie „dobrostanu ”

Ogólne zasady farmakologicznego leczenia astmy oskrzelowej wg. GINA

- Leczenie ustalamy indywidualnie na podstawie stopnia ciężkości.
- Jeżeli chory doświadcza ataków lekkiej astmy mimo stosowanego leczenia, to należy uznać, że stopień ciężkości jego choroby jest większy.

SPOSOBY PODAWANIA LEKÓW WZIEWNYCH

1. Inhalator ciśnieniowy z dozownikiem - pressurized metered dose inhaler (pMDI)
2. Inhalator ciśnieniowy + komora powietrzna
3. Inhalator z dozownikiem uruchamiany wdechem - Breath Actuated pMDI (BA-pMDI).
4. Inhalator proszkowy DPI (dry powder inhaler)
5. Nebulizacja

Ogólne zasady farmakologicznego leczenia astmy oskrzelowej wg. GINA

Astma dobrze kontrolowana to gdy:

- objawy nocne lub przewlekłe są niewielkie
- zaostrzenia występują sporadycznie
- nie ma potrzeby doraźnych interwencji lekarskich
- zapotrzebowanie na β_2 mimetyki jest znikome
- aktywność życiowa, w tym wysiłek fizyczny nie podlega ograniczeniu
- zmienność dobową PEF <20%
- wartość PEF prawidłowa lub prawie prawidłowa
- skutki działań niepożądanych leków są znikome

Glikokortykosteroidy

- Zmniejszają patomorfologiczne wykładniki zapalenia w błonie śluzowej oskrzeli

Djukanović i wsp. Am Rev Respir Dis 1992;146:669-74

- Wpływ na śmiertelność

Suissa i wsp. N Engl J Med. 2000; 343:3320

- Łagodzą objawy astmy-duszność, kaszel, zmniejszają ilość i nasilenie zaostrzeń, poprawiają czynność płuc i jakość życia

Rola leków w leczeniu astmy

Glikokortykosteroidy wziewne

- Najskuteczniejsze leki p-zapalne stosowane w astmie
- Powodują poprawę czynności płuc
- ↓ nadreaktywność oskrzeli
- ↓ objawy
- ↓ częstość i ciężkość zaostrzeń
- Poprawiają jakość życia
- Wskazane w każdym stopniu astmy przewlekłej

Sulasa S, N Engl J Med. 2000
Barnes PJ, Am J Crit Care Med
Djukanović R, Am Rev Respir Dis 1992
GINA: NHLBI/WHO, 2006

Glikokortykosteroidy

→Działając przeciwzapalnie ograniczają rozmiary uszkodzenia

→Indukują apoptozę komórek nabłonka powodując jego uszkodzenie

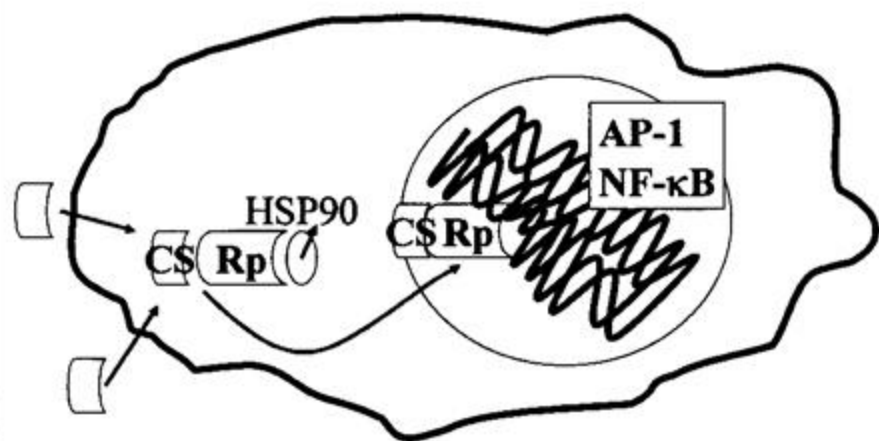
White R i wsp. Chest 2002, 122, 278-284

Glikokortykosteroidy -wziewne

Zgodnie z protokołem montrealским wprowadzono nośniki bezfreonowe -HFC (hydrofluoroalkany), co przyczyniło się do poprawy depozycji obwodowej w porównaniu do inhalatorów z nośnikami freonowymi.

Leach CL i wsp Eur Respir J 1998;12:1346

Glikokortykosteroidy-mechanizm działania

Różnice farmakokinetyczne

	budezonid	flutikazon
Biodostępność	Mała (11%)	Mała (<1%)
Efekt I przejścia	90%	99%
T ½	2-3 h	3,7-14,4 h
V dystrybucji	2,7 l/kg	12,1 l/kg
Kumulacja w tkankach pozapłucnych	brak	duża

Broosma M, Eur Resp J 1996

Glikokortykosteroidy – w przewlekłym leczeniu astmy

- Systemowe
  - ~~Dożylne~~
  - Doustne (kat B)
  - Domięśniowe?
- Wziewne (kat A)
  - Aerosole
  - Inhalatory proszkowe
  - Roztwory do nebulizacji?

Glikokortykosteroidy - różnice

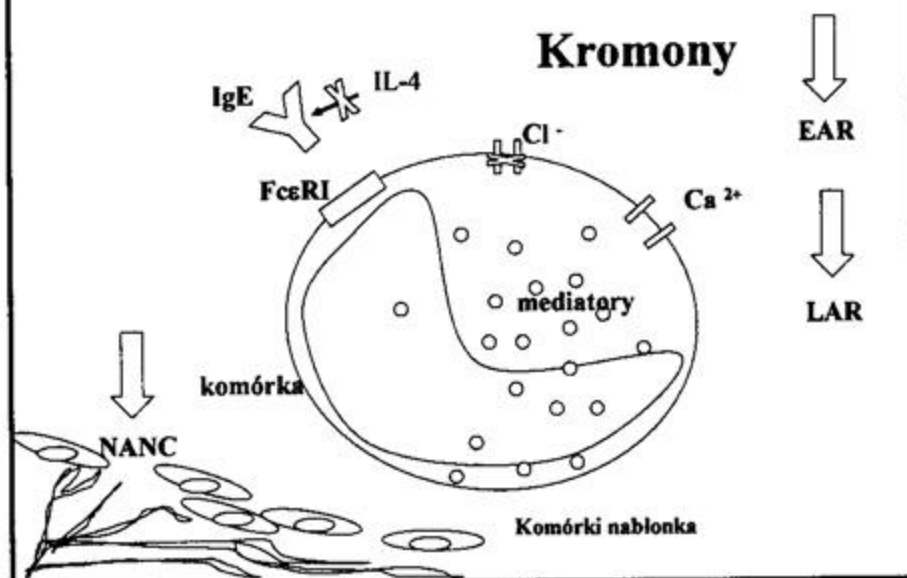
CS	Powinowactwo do receptora	Siła działania na podstawie testu zblednięcia skóry
Dexamethasone	1	1
Beclomethasone BDP/BMP	0,4/13	600
Triamcynolone	3,6	330
Flunisolide	1,8	330
Budesonide	9,4	980
Fluticasone	18,0	1200

Chung F, Fabbri LM Asthma Monograph 23, Jan 2003

Wybór kortykosteroidu wziewnego zależy od stopnia ciężkości astmy

- Astma epizodyczna (sporadyczna) – niepotrzebny
- Astma przewlekła lekka mała dawka CSinh np. <400µg budesonidu/dobę
- Astma przewlekła umiarkowana średnia dawka CSinh np. 400-800µg budesonidu/dobę
- Astma przewlekła ciężka duża dawka CSinh np. >800µg budesonidu/dobę

GINA: NHLBI/WHO, 2006

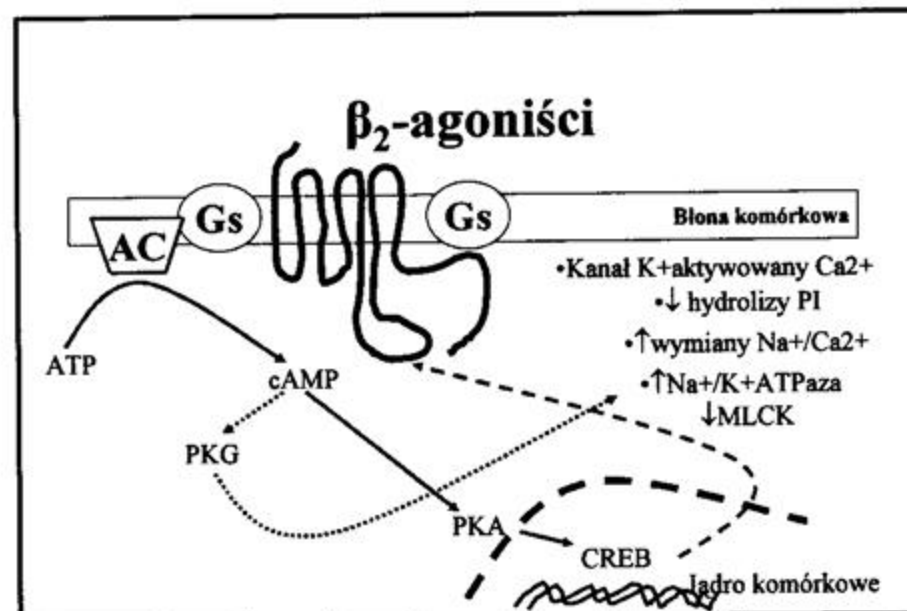
Glikokortykosteroidy - działania niepożądane

Miejscowe

- Grzybica jamy ustnej (5-10% dorosłych i 1% dzieci)
- Dysfonia 30%

Ogólnoustrojowe

- Niedoczynność kory nadnerczy
- Utrata masy kostnej
- Zahamowanie wzrostu u dzieci
- Jaskra
- Zaćma
- Zmiany skórne
- Zaburzenia psychiczne

Kromony - kromoglikan disodowy i nedokromil sodu

- niesteroidowe leki o działaniu przeciwzapalnym
- częściowo hamują zależne od IgE uwalnianie mediatorów przez mastocyty (efekt zależny od dawki)
- odległy wpływ na przewlekłe zmiany zapalne nie został w pełni wykazany

Zmniejszenie odsetka eozynofiliów w BAL-f na skutek długotrwałego leczenia kromoglikanem.

Diaz P. i wsp J Allergy Clin. Immunol, 1984; 74, 41-48

β2-agoniści

• Krótkodziałające (4-6h)	• Krótkodziałające
– salbutamol	– w razie duszności
– fenoterol	
– terbutalina	
• Długodziałające (ok. 12h)	• Długodziałające
– formoterol	– zapobieganie dusznościom nocnym i powysiłkowym
– salmeterol	
– bambuterol	

β_2 -agoniści

• Działania poza układem oddechowym

- $\uparrow$ HR
- Zaburzenia rytmu serca
- Drżenie mięśni szkieletowych
- $\downarrow$ pO₂
- $\downarrow$ K⁺
- $\uparrow$ WKT i CK-MB

-
- $\uparrow$ frakcji wyrzutowej
  - $\uparrow$ frakcji HDL

Cholinolityki

- Bromek ipratropium (8 h) 20 μ g/dawkę
- Bromek tiotropium (24 h) SPIRIVA 18 μ g/dawkę
- Blokują neselektywnie rp muskarynowe M2 i M3 znosząc biologiczne działanie ACh
- Działają addycyjnie z β_2 -mimetykami (kat B) – dodanie do β_2 -mimetyków przynosi niewielką poprawę w zakresie czynności płuc i $\downarrow$ ryzyko hospitalizacji *Rodrigo G, Am J Med. 1999*
- Są alternatywnym leczeniem u chorych, którzy nie tolerują β_2 -mimetyków

β_2 -agoniści długodziałający

- czas działania –12 godzin
- rozkurcz mm gładkich ściany dróg oddechowych
- poprawa klirensu śluzowo-rzęskowego
- zmniejszenie przepuszczalności ściany naczyń
- wpływ na uwalnianie mediatorów z bazofilów i mastocytów

Nelson H.S. i wsp. N.Engl. J. Med. 1995;333:499

Leki przeciwleukotrienowe

Efekt działania mniejszy niż GKS – wziewnych w małych dawkach

U chorych na astmę umiarkowaną lub ciężką dołączenie leku antyleukotrienowego umożliwia zmniejszenie dawki GKS wziewnego i może poprawić kontrolę choroby

Lofthol C.G. i wsp. BMJ 1999;319:87-90
Virchow J.C. i wsp. AJRCCM 2000;162:578-585

Synergizm działania kortykosteroidów i β_2 -agonistów na poziomie komórkowym i klinicznym

- Wykazano korzystny wpływ CS na liczbę i funkcję β_2 Rp *Mak J, Am J Physiol 1995*
- Uruchomienie kinaz białkowych przez β_2 -mimetyki, które powodują „priming” Rp dla CS oraz modulowanie wewnątrzjądrowej czynności CS *Barnes P, Eur Allergy Clin Immunol 2001*

← dawki CS podczas stosowania długodziałającego β_2 -mimetyku →

- Dołączenie długodziałającego β_2 -mimetyku wziewnego w znacznym stopniu poprawia kontrolę astmy niż zwiększenie nawet $\geq 2x$ dawki inhCS (kat A)

Greening AP 1994; Woolcock A 1996; Pawels RA 1997

Leki przeciwleukotrienowe

➤ Antagoniści receptora leukotrienów cysteinylowych typu 1

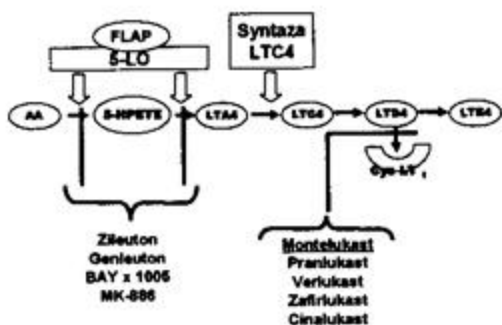
[montelukast, pranlukast, zafirlukast]

Blokowanie receptorów CysLT1 mm gładkich oskrzeli i innych komórek

➤ Inhibitor 5-lipooksygenazy [zileuton]

Zablokowana synteza wszystkich leukotrienów

MOŻLIWOŚCI TERAPII ANTYLEUKOTRIENOWEJ

O'Byrne PM, Israel E, Drazen J. Antileukotrienes in the treatment of asthma. *Ann Intern Med* 1997;127:472-80.

β 2-agoniści długodziałający

U chorych, u których GKS wziewne w małych lub średnich dawkach nie wystarczają do opanowania astmy dołączenie długodziałającego β 2-agonisty poprawia kontrolę (czynność płuc, objawy) w większym stopniu niż ≥ 2 krotne zwiększenie dawki GKS wziewnie

1. Greening A.P. i wsp. *Lancet* 1994;334:219-224
2. Woolcock A. i wsp. *AJCCM* 1996;153:1481-1488
3. Pauwels R.A. i wsp. (FACET) *N. Engl. J. Med.* 1997;337:1405-1411

Metyloksantyny -teofilina

- rozszerza oskrzela, efekt bronchodilatacyjny – stężenie >10 mg/L
- działanie przeciwzapalne – stężenia 5-10 mg/L
- niewielki wpływ na nadreaktywność oskrzeli

Preparaty teofiliny o przedłużonym działaniu są przydatne w w opanowaniu objawów nocnych występujących pomimo stosowania leków przeciwzapalnych.

Weinberger M. i wsp. *N. Engl. J Med.* 1996 ;334:1006

GKS + β 2-agoniści długodziałający

Połączenie LABA i GKS jest najbardziej efektywnym sposobem kontroli choroby u większości chorych na astmę- *złoty standard leczenia.*

Metyloksantyny -teofilina

Ryzyko działań niepożądanych i trudności z monitorowaniem leczenia (nudności, wymioty, drgawki).

Uwaga: metabolizm teofiliny zmieniony w :

- Chorobach z gorączką
- Cięża
- Choroby wątroby
- Zastoinowa niewydolność serca
- Jednoczesne stosowanie -cymetydyny, chinolonów i makrolidów

β 2-agoniści długodziałający

Stosowane w celu zapobiegania skurczowi oskrzeli wywołanemu przez wysiłek fizyczny.

Pomocne w opanowaniu nocnych objawów astmy.

Leki przeciwhistaminowe

(antagoniści receptora H1) drugiej generacji

Nie zalecane w podstawowym leczeniu astmy mogą mieć korzystny wpływ na astmę z towarzyszącym nieżytem nosa

Zalecane w SANN i CANN, niektóre postacie pokrzywek, ZAZS, alergii pokarmowej.

Grant J.A. i wsp. J. Allergy Clin. Immunol 1995;95:923-932

Nowe możliwości terapeutyczne

- Nowe wziewne kortykosteroidy - ciclesonid
- Antagoniści mediatorów lipidowych: PAF, TXA₂, PGD₂
- Analogi PGE₂
- Przeciwciała monoklonalne
  - p-cytokinowe
  - p-cząsteczkom adhezyjnym
  - anty-IgE (Xolair – omalizumab)
- Inhibitory proteaz
  - Inhibitory PDE IV: roflumilast, rolipram, ariflo
- Antagoniści NANC

Leki przeciwhistaminowe

(antagoniści receptora H1) drugiej generacji

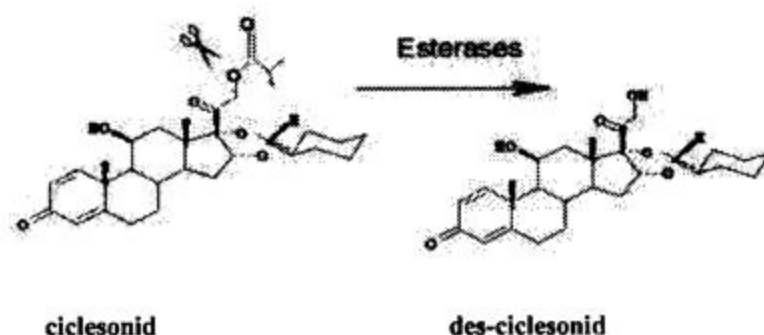
DZIAŁANIE RECEPTOROWE

Ocena blokowania pohistaminowej reakcji skórnej typu bąbel/rumień.

DZIAŁANIE POZARECEPTOROWE

Aktywność przeciwalergiczna i przeciwzapalna (badania *in vitro*)

Nowe możliwości terapeutyczne – CICLESONID (Alvesco)

Rola immunoterapii swoistej (IS) w leczeniu astmy

- zmniejszenie objawów i zapotrzebowania na leki, zmniejszenie swoistej i nieswoistej nadreaktywności oskrzeli

- uwzględniając powikłania –

r. ogólnoustrojowe, zaostrzenie objawów astmy
rozważyć IS gdy metody unikania alergenów, i
wziewne GKS nie zapewniają kontroli astmy

Nowe możliwości terapeutyczne - CICLESONID

- niehalogenowany inhCS
- uaktywniany w miejscu zapalenia do bardziej aktywnego metabolitu, przez lokalne esterazy (po czym jego powinowactwo do Rp rośnie 100 x)
- bardziej skuteczny
- mniej miejscowych działań niepożądanych

Kannless F et al. Pulm Pharm Ther 2001;14:2, 141-147
Postma DS. et al. Eur Respir J 2001; 17, 6, 1083-1088

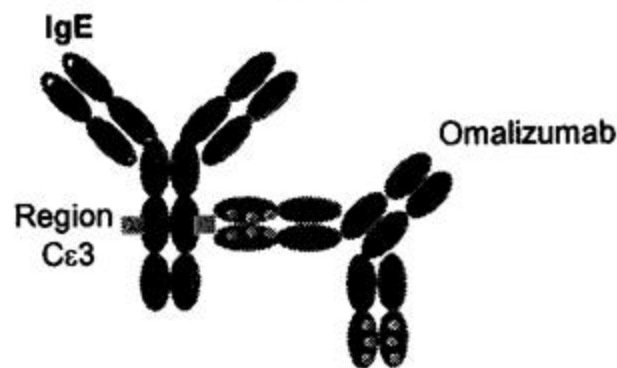
Terapia anty IgE- omalizumab (Xolair)

- Obniżenie stężenia krążącej IgE do 1% wartości początkowej
- Zmniejszenie ekspresji receptorów IgE
- Zmniejsza objawy choroby, zmniejsza zużycie GKS i β_2 -mimetyków
- Redukuje liczbę zaostrzeń

Hamowanie aktywności cytokin wytwarzanych przez Th2

- Anty-interleukina 5 (mepolizumab)
- Anty-interleukina 4
- Antyinterleukina-13
- Antyintereukina-9

Humanizowane przeciwciało monoklonalne anty-IgE: omalizumab

Hamowanie aktywności cytokin prozapalnych

- Anty TNF-alfa (infliximab)
- Interleukina 10
- Interferony
- Interleukina-12
- Interleukina-18

Modulatory cytokinowe w leczeniu chorób alergicznych

Sposoby hamowania aktywności cytokin

- GKS
- Cyklosporyna A
- Takrolimus
- Miokofenolat
- selektywne inhibitory limfocytów Th2

Ocena i monitorowanie ciężkości oraz kontroli przebiegu astmy

- Występowanie objawów (kaszel, świszczący oddech, duszność)
- Występowanie objawów nocnych
- Zużycie krótkodziałających β_2 -mimetyków
- Badania czynnościowe układu oddechowego (m.in. PEF, PEFr)

Wybór leczenia

Na podstawie stopnia ciężkości choroby, dotychczasowego leczenia, właściwości leków przeciwastmatycznych ich dostępności.

Podawanie leków w nebulizacji

	Nebulizator	dyszowy	ultradźwiękowy
Cecha			
Zasada działania		Sprężony gaz	Fala akustyczna
Wielkość cząsteczek		2,5-4µm	3-3,5µm
Parowanie i ochłodzenie aerozolu		tak	nie
Destabilizacja cząsteczki leku		nie	tak

• Nie zaleca się stosowania nebulizatorów w leczeniu przewlekłym, ze względu na cenę, czas inhalacji oraz nieprecyzyjne odmierzanie dawki (poza urządzeniami wyposażonymi w dozymetr)

Zmniejszenie intensywności leczenia kontrolującego

Po osiągnięciu i utrzymaniu kontroli astmy przez co najmniej 3 –miesiące należy zmniejszyć intensywność leczenia- *step down*, w celu ustalenia zapotrzebowania na leki, koniecznego do kontrolowania choroby.

Główne zasady leczenia zaostrzeń

- Indywidualizacja postępowania w zależności od chorego, terapii sprawdzonych jako najskuteczniejsze u danego chorego, stopnia ciężkości zaostrzenia, dostępu do leków i organizacji pomocy doraźnej
- Podstawą leczenia są: β_2 -agoniści, GKS ogólnoustrojowo, tlenoterapia
- Monitorowanie stanu chorego i odpowiedzi na leczenie
- Ciężkie zaostrzenie jest stanem bezpośrednio zagrażającym życiu – wymaga niezwłocznego postępowania terapeutycznego, najlepiej w szpitalu, a nawet w OIT

Plan leczenia zaostrzeń astmy

Ocena stopnia zaostrzenia astmy (1)

objawy, wskaźniki	lekkie	umiarkowane	ciężkie	zagrażające życiu
duszność	wysilkowa	Przy mówieniu	spoczynkowa	
mowa	zdania	Fragmenty zdań	Pojedyncze słowa	
świadomość	pobudzenie	pobudzenie	Pobudzenie	Senność spokój
częstość oddechów	tachypnoe	tachypnoe	>30/min	
dodatk. mm. oddechowe	-	+	+	Paradoksalne ruchy oddechowe

Ocena stopnia zaostrzenia astmy(2)

objawy, wskaźniki	lekkie	umiarkowane	ciężkie	zagrożające życiu
Świsty	umiarkowane	głośnie	głośnie	Ciche lub brak
Tętno	<100/min	100-120	>120	bradykardia
Tętno paradoksalne	<10mmHg	10-25	>25	-
PEF po β_2 -mimetyku	>80%	60-80	<60 % lub <100l/min	
pO ₂ mmHg	Prawidłowe	>80	<60	
pCO ₂ mmHg	<45	<45	>45	
SaO ₂ %	>95	91-95	<90	

Leczenie zaostrzeń astmy – pozostałe elementy terapii

- Tlenoterapia – w zależności od SatO₂ (**kat D**)
- Antybiotykoterapia – w zaostrzeniach bakteryjnych
- Mukolityki
- Adrenalina sc, im, iv, dotchawiczo – w b.ciężkich zaostrzeniach (**kat B**)
- Magnez – u wybranych chorych (**kat B**)
- Mechaniczna wentylacja – w niewydolności oddechowej

Leczenie zaostrzeń astmy– Leki rozszerzające oskrzela

- Krótkodziałające β_2 -agoniści
  - MDI + spejser
  - Nebulizacje
  - Dożylnie
- Dodatkowe leki:
  - Bromek ipratropium
  - aminofilina

Leczenie zaostrzeń astmy– Glikokortykosteroidy

- Systemowe (kat A) – we wszystkich zaostrzeniach poza najlżejszymi
  - Dożylnie
  - **Doustne**
  - Domięśniowe